

EXPRESII IDIOMATICE ROMÂNEȘTI REFERITOARE LA REGNUL ANIMAL. PRECIZĂRI ETIMOLOGICE

0. În această lucrare ne-am propus să abordăm câteva aspecte referitoare la originea (sau chiar devenirea) unor expresii idiomatice românești, expresii ce ar putea constitui un veritabil „bestiar frazeologic”, de vreme ce includ termeni ce desemnează animale *in genere*. Ne-am limitat, pe moment, la un inventar redus de expresii – însă unitar tematic – [și] cu scopul de a sublinia complexitatea problemelor cu care un atare gen de investigație se confruntă. Încercând să facem etimologia frazeologismelor selectate, ne-au preocupat și chestiuni precum: poligeneza și universalitățile frazeologice, modul în care o tradiție literară ori culturală se inserează în tradiția lingvistică, stabilirea tiparului formal originar (modificat adesea prin simplă variație – ce creează doar variante – sau prin variație sinonimizativă – ce creează expresii sinonime autonome [1]), efectul ritmului / rimei asupra formei originare, influența conținutului [semantic] asupra formei etc.

0.1. Pentru început, câteva precizări esențiale: în privința *etimologiei frazeologice*, împărtășim concepția lui Theodor Hristea, ce definește noțiunea pornind dinspre Bogdan Petriceicu-Hasdeu, pentru care „a face *etimologie* în sensul științific al cuvântului” nu înseamnă numai a lămuri „originea vorbelor române ca materie, ca formă, ca sens”, ci, totodată, și „sorgintea credințelor sau obiceiilor exprimate prin acele vorbe” [2]. După Th. Hristea, obiectul de cercetare al etimologiei frazeologice „îl constituie *originea* tuturor unităților frazeologice care există într-o limbă oarecare și care pot fi creații interne ale acesteia ori calcuri și împrumuturi din alte limbi” [3]. Demersurile profesorului bucureștean ilustrează preponderent, cu referire la acest tip de etimologie, a doua parte a disjunției din definiția dată („calcuri și împrumuturi din alte limbi”), pe câtă vreme cercetările profesorului ieșean Stelian Dumistrăcel (care împărtășește aceeași viziune asupra etimologiei [4]) reflectă prima parte a disjunției din definiție („creații interne”), preocupările sale vizând îndeosebi reconstituirea drumului spre imagine al expresiilor idiomatice românești.

0.2. Dintre contribuțiile lui Th. Hristea în acest domeniu, reținem și introducerea conceptului de «etimologie multiplă frazeologică» (termenul îi aparține, de asemenea), a cărui relevanță este dovedită de către același cercetător doar – după cunoștințele noastre – în privința expresiilor împrumutate sau calchiate din / după alte limbi (de pildă, rom. **război rece** ar proveni atât din engl. amer. *cold war* [sintagma originară], cât și din fr. *guerre froide* [cel mai probabil] sau chiar din rus. *holodnaia voina* [5]). Credem că *etimologia multiplă* poate fi invocată și în cazul unor frazeologisme create pe terenul limbii române (așadar, pentru „creațiile interne”), în sensul că pot fi acceptate mai multe soluții (convingătoare) pentru aceeași expresie, interferențele de imagini, de influențe culturale, de factori istorici și chiar contaminările formale nefiind de neglijat. După cum vom încerca să arătăm, există inclusiv situații în care expresii idiomatice românești sau numai componente ale acestora (la nivel de sintagmă, deci tot unități frazeologice, dacă sunt fixe), pot fi explicate atât ca împrumuturi ori calcuri, cât și ca niște creații interne. Până atunci, se poate da ca exemplu demonstrația lui St. Dumistrăcel legată de originea expresiei **a pescui în apă tulbure** [6], ce combate obiecția lui Th. Hristea [7] potrivit căreia formula în cauză ar fi „necunoscută limbii noastre vechi și populare”, calchiind un idiotism franțuzesc (*pêcher en eau trouble*). Este vorba, pesemne, de un caz de poligeneză firească, chiar dacă, după cum admite și specialistul ieșean, nu este exclus ca expresia să fi pătruns și pe cale cultă în textele scriitorilor cunoscători de limbă franceză.

Adeseori se calchiază pe considerentul că, deși românii nu au creat o anumită expresie idiomatică, ar fi putut să o facă.

Totuși, trebuie să avem în vedere că *poligeneza* nu ne ajută foarte mult în stabilirea etimologiilor. Sunt de amintit aici precizările lui E. Coșeriu, pentru care a recurge la poligeneză în cazul unei etimologii (ce constituie o problemă istorică) nu este, cum se crede adesea, un mod de a rezolva problema, ci doar de a pune problema: „nu constituie explicație istorică, ci doar simplă operație premergătoare de separare a ariilor” [8].

0.3. Cadrul permanent de referință pentru discuția noastră l-au reprezentat cercetările efectuate, în acest sens, de dl. prof. Stelian Dumistrăcel, îndeosebi dicționarul de expresii, *Pînă-n pînzele albe* (ediția a II-a, 2001). Ca atare, autorul respectivei opere lexicografice va recunoaște ușor locul în care îi împărtășim soluțiile etimologice, ca și locul în care nu suntem de acord cu ele. În perspectiva unei noi ediții îmbunătățite a dicționarului menționat, ne-am permis să facem scurte observații sau completări și la alte frazeologisme tratate de domnia sa. În același timp, ne vom referi și la expresii de care lingvistul ieșean, din câte știm, nu s-a ocupat (încă).

0.4. Materialul selectat de noi ar fi putut fi clasificat în funcție de problemele deja anunțate, dar, întrucât ne aflăm la o conferință ce are ca temă generală „știința dicționarilor”, am ales drept criteriu *ordonarea alfabetică* a termenilor esențiali (desemnând animale) din structura expresiilor care ne-au reținut atenția; cu rezerva că, deși este practică, o astfel de organizare ține de arbitrar și convențional, nefiind, în consecință, științifică.

1. cal → a visa / a vedea cai verzi pe pereți

1.1. Mai întâi, cu privire la forma frazeologismului, semnalăm înregistrarea oarecum greșită, după părerea noastră, în unele dicționare a expresiei în cauză. De pildă, la Tiktin o descoperim în varianta „**a spune, a făgădui etc. cai (verzi) pe păreți** ungläubliche Dinge, Wunderdinge erzählen, goldene Berge versprechen etc.” [9], care apelează, pentru ilustrare, la citate din Iacob Negruzzi, Ion Ghica și Vasile Alecsandri. La ultimii doi scriitori sintagma **cai verzi pe pereți** apare fără determinantul **verde**, ceea ce explică paranteza lui Tiktin. Probabil că lexicograful german a avut în vedere cele mai frecvente variante sub care a întâlnit expresia, dar chiar el notează, puțin mai departe, enunțul paremiologic „**Cal verde și Grec (Armean, Sârb) cuminte (nu s-a văzut)**” [10], deci nu avea sens să pună în paranteză adj. *verde*. Lazăr Șăineanu înregistrează doar structura nominală „**cai verzi (pe pereți), născociri mincinoase**”, plasând însă judicios adăugarea *pe pereți* în paranteză.

Din perspectiva identificării tiparului original, ni se pare firesc modul în care expresia este consemnată în MDA (vol. I, p. 358): „**(A visa sau a vedea, a spune) cai verzi (pe pereți)** – (A-și închipui sau a spune) lucruri imposibile, de necrezut”. Fiind vorba de o imagine vizuală, forma inițială trebuie să fi inclus fie verbul *a vedea*, fie verbele *a visa* sau *a(-și) închipui*. Apoi, cu timpul, se va fi întrebuițat și *a spune*~ sau chiar **a îndruga cai verzi pe pereți** (prin contaminare, pesemne, cu **a îndruga verzi și uscate**, după cum remarcă St. Dumistrăcel).

Forma de bază de la care pornește St. Dumistrăcel, și sub care este înregistrată expresia în dicționarul său [11], este **a umbla după cai verzi pe pereți**. În opinia noastră, și aici avem de-a face cu o contaminare: poate fi invocat frazeologismul **a umbla după potcoave de cai morți** sau, mai degrabă, **a umbla după cai morți pentru a le lua potcoavele**, cu semnificație asemănătoare, ce se va fi născut în împrejurarea în care, fierul fiind scump pe vremuri, o astfel de activitate (de „colectare a fierului vechi”, cum am zice astăzi) nu era lipsită de sens, însă era reprobabilă în ochii comunității rurale (care, *in genere*, nu era de acord nici cu „prelevarea” pieilor de la caii morți [12]). Avem unele rezerve în ceea ce privește ilustrarea variantei *a umbla după cai verzi pe pereți* doar prin citate din Rebreanu și Alecsandri. După cum am dovedit în alt loc (și chiar pe inventarul frazeologic din romanul *Ion*) [13], Rebreanu nu utilizează unitățile frazeologice adecvat, iar Alecsandri este un spirit ludic, care nu ezită să modifice sau să resemantizeze expresiile românești (sau să le scoată în evidență idiomaticitatea, traducându-le *ad litteram* în franceză, bineînțeles, prin intermediul Chiriței) [14].

Ulterioară trebuie să fi fost adăugarea complementului circumstanțial de loc *pe pereți*, modificare explicabilă prin necesitățile de rimă și/sau ritm care caracterizează foarte multe dintre expresiile și proverbele noastre (dar nu numai ale noastre – fenomenul se întâlnește și în alte culturi). Ioana Vintilă (într-un studiu din 1963) a dovedit cu suficiente exemple cât de frecvent este procedeul rimării în frazeologie și paremiologie și cum transformă acesta forma cuvintelor de dragul apropierei fonetice [15] (de pildă, **a fi slugă la dârlugă** [în loc de **dârloagă** „mârtoagă”], **București, București, punga scuturești**) sau chiar a formulelor consacrate: **vrei, nu vrei, bea, Grigore, aghiazmă devine vrei, nu vrei, bea aghiazmă, Andrei**.

Foarte prezentă este, în astfel de cazuri, rima imperfectă sau asonantă, un motiv în plus pentru luarea în considerație a soluției lui Stelian Dumistrăcel, după care, în registrul vorbirii populare (sau, măcar, regionale), sintagma ar fi sunat în felul următor: „cai **verdz** pe peret [sic!]”. Asupra acestei adăugiri vom mai reveni; până atunci amintim și expresiile imaginare **a scrie / a spune musca pe perete** „a spune lucruri fantastice, de necrezut”, respectiv *de când se scria musca pe perete* „de demult, niciodată” (cf. MDA, s.v. *muscă*), la P. Ispirescu găsindu-se, de fapt, într-un enunț bimembru versificat, cu rimă imperfectă: „De când se scria musca pe părete / Mai mincinos cine nu crede” (la începutul basmului *Tinerețe fără bătrânețe*...). În orice caz, nu este acceptabilă ideea ce merge în sens invers, și anume că adj. *verzi* a fost adăugat pentru a rima cu *pereti* (cum lasă să se înțeleagă Tiktin).

1.2. Din perspectiva formei, considerăm că lucrurile sunt destul de clare. Ceea ce interesează cu adevărat în discuție este sintagma (respectiv noțiunea de) «**cal verde**». Chiar și în eventualitatea în care structura respectivă provine dintr-un enunț paremiologic de tipul: **Cine-a mai văzut cal verde și grec / sârb / armean cuminte?**, nu ajungem prea departe, de vreme ce, pentru întărire sau exagerare, o noțiune absurdă este dublată de o alta asemănătoare, dar a cărei valabilitate poate fi confirmată (sau nu) în planul competenței elocutionale. Pe un tipar identic și cu același sens, am întâlnit formularea (în zona natală a Tecuciului) **Ai (mai) văzut drac mort și rață înecată?**

Fără îndoială că Stelian Dumistrăcel are dreptate atunci când plasează în imaginar ivirea acestei formule. În ultimă instanță, așa este. Dar despre care imaginar este vorba? Al românilor? Al altor popoare?

„Într-adevăr [spune Coșeriu], cunoașterea lingvistică este de multe ori o *cunoaștere metaforică*, o cunoaștere prin *imagini*, care, de altfel, se orientează atât de des în aceeași direcție, încât ne face să ne gândim în mod serios la o anumită unitate universală a imaginației umane, dincolo de diferențele lingvistice, etnice sau culturale” [16].

Însă, conform afirmațiilor aceluiași savant (v. *supra*), prin poligeneză (sau universalii frazeologice) nu rezolvăm o problemă de etimologie.

Pentru moment, se conturează două posibilități de a stabili originea sintagmei *cal verde* (și nu a expresiei în întregul ei, românească, pe cât se pare); la rândul lor, acestea se pot desface în alte ipoteze de lucru: *cal verde* este fie **a)** creație internă, fie **b)** împrumut sau calc.

a) Nimic nu ne împiedică să admitem că românii ar fi putut-o crea. După Coșeriu, dacă „absurdul poate fi gândit [atunci poate fi] și exprimat” [17] (sau „lo absurdo es pensabile y, por tanto, se puede expresar” [18]). Ca *logos poietikós* (în termenii lui Aristotel) limbajul poate exprima și ceea ce nu există. Este și cazul **icrelor verzi** din expresia **a umbla după icre verzi** (amintită de St. Dumistrăcel) sau al **stelelor verzi** (din consecutiva [*îți dau una*] *de vezi stele verzi*). În principiu, orice limbă ar trebui să aibă mijloacele pentru a desemna ideea de «cal verde». Curios este faptul că lui Coșeriu (probabil și pentru că avea, de acasă, expresia în minte) i se par mai acceptabile asocierile *cal verde* și *cal albastru* decât *bou verde*, deși, după cum nu cunoaștem în realitatea extralingvistică boii *verzi*, la fel, nici cai *verzi* n-ar trebui să cunoaștem. Aici Coșeriu dă exemplul cailor pictați, care sunt cât se poate de reali: caili lui Paul Gauguin sunt *cai verzi*, iar cei ai lui Franz Marc – *cai albaștri* [19]. În fine, e greu de crezut că la români expresia a luat naștere de la reprezentările picturale ale unor cai *verzi* pe pereții bisericilor sau ai unor peșteri (explicații plauzibile la alte popoare).

b) În ceea ce privește ipoteza creației „externe” ce ne-a parvenit prin calc sau împrumut, aici trebuie făcută o distincție între α) *influența pur lingvistică* – în cazuri de bilingvism / interferență lingvistică, situație în care sintagma deja fixă *cal verde* ar fi putut proveni din limbile învecinate (prin simpla conversație), și β) *influența lingvistică prin intermediul culturii*. În acest al doilea caz ar trebui să avem în vedere iarăși o distincție, căci sintagma ne putea veni pe β₁) *flieră religioasă* (deci, din sursă cultă, mai exact din Biblie) sau pe β₂) *flieră folclorică* (prin circulația basmelor străine, bunăoară).

Evident că, pentru toate acestea, ipotezele ar trebui verificate. Deocamdată, semnalăm faptul că, discutând expresia în cauză (pe care o ilustrează cu citate din I. Creangă, I.L. Caragiale și I. Ghica), Grigore Brâncuș precizează că izolarea *cal verde* (= lucru imposibil) „are un corespondent identic în albaneză: *kalë jeshil* «cal verde» (adică ceva inexistent, imposibil): **Ti do kalë jeshil** «Vrei cal verde»” [20]. În același timp, lingvistul bucureștean trimite și spre sintagma gr. *πράσινα ἄλογα*, înregistrată de P. Papahagi și de Eq. Çabej – acesta din urmă arătând că expresia se întâlnește și în poveștile albaneze și grecești. De altfel, un cal verde este descoperit și de L. Șăineanu (într-un basm [neo]grecesc, *Fratele cel mic*): „Un cal verde din grajdul zmeului îl aduse jos de pe munte” [21].

O ipoteză care nu a fost luată în calcul până acum, din câte știm, este posibilă înrăurire biblică, atât de puternică în foarte multe privințe [22]. În Biblie apare, într-adevăr, un *cal verde* (*ἵππος χλωρός*), într-un text deosebit de influent, *Apocalipsa lui Ioan*, în versetele ce descriu cei patru cavaleri apocaliptici. Cel de-al patrulea călăreț este însăși Moartea, ce vine pe un cal verde: „καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ ὄνομα αὐτοῦ [ὁ] Θάνατος, καὶ ὁ ὄρις ἠκολούθει μετ' αὐτοῦ” (*Apocalipsa*, 6: 8).

Nu am identificat însă până acum în nicio versiune românească [23] traducerea îmbinării de cuvinte *ἵππος χλωρός* prin *cal verde*. În tălmăcirile românești, s-a preferat, cel mai adesea, echivalarea prin *cal galben* (eventual cu variantele *cal galbin / galbân*), probabil sub influența versiunii latinești (*Vulgata*), unde apare *equus pallidus*. Așa este transpus în toate versiunile consultate (care ne interesează doar până spre mijlocul secolului al XIX-lea, din motive lesne de înțeles): NT de la Bălgrad (1648), *Biblia* lui Șerban (1688), *Biblia* lui Micu (1795), *Biblia* de la 1819, Filotei 1854, Șaguna 1856-1858. De abia în versiunile lui Gala Galaction găsim transpunerea prin *cal galben-vânat*, care, cu excepția traducerii Cornilescu (1926), se menține și în versiunile ulterioare. În tălmăcirea lui Valeriu Anania (din 2001) aflăm un *cal șarg*, cu explicația din notă: „Gălbui; verde-palid, simbol al molimei și al morții”. Ca fapt divers, totuși, într-un NT catolic, tradus de Emil Pascal și tipărit la Paris în 1992, descoperim *cal verziu*.

Cu toate acestea, influența textului biblic, chiar indirectă, nu trebuie neglijată, de vreme ce, în diferite versiuni apărute în alte limbi, *ἵππος χλωρός* este tradus prin: sp. *caballo verde* (de pildă, în *Sagradas Escrituras* – 1569), it. *cavallo verde / verdastro, cheval vert*, engl. *pale green horse* etc. Reprezentarea unui cal verde ivit dintr-o sursă religioasă putea impresiona imaginarul colectiv în zonele în care astfel de traduceri au existat. Motivul calului verde ar fi putut migra apoi și în alte arii [24].

Este posibil, așadar să avem de-a face, și în acest caz, cu interferențe, o explicație prin etimologie multiplă fiind convenabilă și chiar dezirabilă.

2. căpușă → ce-i în gușă și-n căpușă

Se pare că aici termenul *căpușă* nu desemnează tocmai insecta “căpușă”. Fără să fi cunoscut la vremea aceea (în 2005) explicațiile lui I. Berg, am susținut că în cazul expresiei *ce-i în gușă și-n căpușă* avem de-a face cu un joc de cuvinte. Ni se pare potrivit să reproducem integral „nota etimologică” de atunci:

„E un joc de cuvinte în care *gușă* și *căpușă* (socotite de unii lingviști, precum I. I. Rusu și Gr. Brâncuș, elemente autohtone) apar din necesități de rimă, în locul lor trebuind să vedem, în fapt, alte două cuvinte-metonomii cu care seamănă fonetic: *gură* și *cap* (adică, ce-i în gură [= pe limbă] e și-n cap). *Căpușă* este considerat de S. Pușcariu (etimologie acceptată și de Al. Ciorănescu) ca provenind din *cap* + suf. *-ușă*, după modelul *mână* – *mănușă*, *pană* – *pănușă* etc.

Este posibil ca, cel puțin în această formulă, creatorul acestui joc, dotat cu simț lingvistic, să fi făcut respectiva asociere, văzând, probabil, în termenul *căpușă* un diminutiv ironic mai expresiv în a sugera pe cineva incapabil să-și ascundă gândurile” [25].

Într-un articol din 2008, St. Dumistrăcel (care știa și de explicația noastră) s-a ocupat de aceeași formulă, dând o explicație asemănătoare (care, de altfel, se găsea deja la Berg:

„La prima vedere, această expresie românească pare simplă și n-ar solicita explicații, dacă prin «gușă» se înțelege că-i vorba de gură, iar prin «căpușă», că-i vorba de cap” [26].

Reproducem un fragment din articolul d-lui profesor Dumistrăcel:

„Scurtând drumul expunerii investigațiilor întreprinse, trebuie să ținem seama, mai întâi, de faptul că, în acest context, *căpușă* nu are nici sensul de „insectă care sugă sângele unor animale”, în special al oilor, și nu înseamnă nici „mugure de pe lăstarii viței de vie”; aceste sensuri, cu nota generală de „umflătură”, pornesc de la cel originar, de „cap”, *căpușă* fiind un derivat de la substantivul *cap*. Deci, pentru ideea de „sinceritate”, avem în vedere exprimarea frustă, directă a primei aprecieri asupra unui lucru sau a unei situații, aceea care i-a trecut prima dată prin cap, care i-a venit în minte cuiva, ce a avut pe inimă” [27].

Cu siguranță, soluția este corectă, cu excepția unui detaliu: se afirmă că termenul *căpușă* este un derivat de la substantivul **cap**. Or, după cum a demonstrat convingător Gr. Brâncuș, **căpușă** este un cuvânt autohton sigur (cf. și alb. *këpushë*) [28]. Mai curând avem de-a face cu o etimologie populară implicită, forțată de un vorbitor cu simț lingvistic, probabil și de dorința de a se obține o expresie rimată (în asociere cu *gușă*) [29].

3. câine → 1. a auzi câinii în Giurgiu

→ 2. porc de câine

3.1. De expresia *a auzi câinii în Giurgiu* ne-am ocupat *in extenso* într-un alt loc [30]. Reluăm aici, pe scurt, dificultățile pe care le pune stabilirea originii sale, întrucât ilustrează problema interferențelor de care vorbeam. Izolarea *a auzi câinii în Giurgiu*, de proveniență muntenească, trebuie pusă în corelație cu frazeologismul sinonim transilvănean *a auzi toaca în cer*, deoarece ambele fac parte, cel puțin în punctul de plecare, din aceeași sferă a credințelor populare. Amândouă se referă la acuitatea auditivă obținută în urma unei lovituri. Din mitologia românească aflăm că *toaca din cer* și cântatul îndepărtat al cocoșilor (ca un cântat din cer) erau auzite doar la miezul nopții, în liniște deplină, și nu neapărat de toată lumea. Pentru că și lătratul câinilor (mai mult sau mai puțin îndepărtat) putea fi auzit în liniștea nopții, transformarea **a auzi cocoșii** → **câinii în cer** devine acceptabilă, mai ales că am descoperit și atestări concludente la G. Jipescu (în *Opincarul*: „Bei uniori până-ți trăsnesc urechili, până-ți lași zălogu căciula și ziechia, până **auzi câinii**”) și la B.P. Hasdeu (în *Etymologicum*, s.v. *aud*, *auz*, un informator din jud. Buzău precizează: „În loc de «câinii în Giurgiu» se zice uneori «cocoșii»: «Când ți-oi trage o palmă, auzi cocoșii în Giurgiu.»”).

În ceea ce privește termenul Giurgiu, acesta ar putea fi și muntele Giurgiu. În CADE (s.v. *Giurgiu*) găsim: „Giurgiu, munte, făcând hotarul între jud. Putna și Buzău; 1650 m. altit.”. Într-o asemenea situație, câinii care ar putea fi auziți (de la poalele muntelui) în depărtare, ar fi câinii ciobanilor care-și pasc turmele pe înălțimile respectivului munte. Mai probabil este ca toponimul Giurgiu, numind orașul de la Dunăre, să fie termenul căutat. Judecând după scriitorii la care apare (Ispirescu, Caragiale, Jipescu, Delavrancea), expresia nu este doar muntenească, ci chiar bucureșteană. Față de București, localitatea Giurgiu reprezintă extremitatea sudică. A auzi, fiind la București, câinii tocmai din Giurgiu, ar fi, să recunoaștem, o performanță. Dar Giurgiu a fost și raia turcească timp de mai multe secole, or prin cuvântul **câine** erau desemnați și păgânii, în speță **turcii** (vezi și la Neculce: „[turcii] țin și ei prieteșugul ca câinii vinerea”), deci nu ne-ar mira ca expresia să cuprindă și această conotație.

Ne-am mai putea întreba dacă nu cumva câinii din Giurgiu ar avea mai multe motive să latre sau să urle (mai tare) decât semenii lor din alte zone. Greu de răspuns, dar se poate invoca obiceiul din sudul Munteniei (existent și în Dobrogea) de a da câinii în târbacă (de unde și expresia **a da / lua (pe cineva) în târbacă** 'a bate') sau în jujeu, practică magică de alungare simbolică a lupilor în prima zi după Lăsatul Secului de Paști. Chinuiți prin mijloace extrem de violente, câinii fugeau și se refugiau prin satele vecine de unde urlau multă vreme, până la revenirea acasă.

3.2. St. Dumitrăcel dedică o amplă tratare expresiei **porc de câine** „termen injurios” (de remarcat că *porc* este determinantul). Spre finalul analizei (Dumitrăcel 2001, p. 103-104), cercetătorul ișean declară:

„În sfârșit, se impune analizată semnificația existenței corespondentului italian *porco cane*, ce sugerează posibilitatea unui punct de plecare comun pentru italiană și română, de căutat în latina «vulgară»”.

În sprijinul ideii, se invocă expresiile analizate de Coșeriu **femeia ca femeia, nu încape îndoială, a-l prinde pe Dumnezeu de un picior**, care, într-adevăr, au o bază comună în latina populară.

„Din această optică, nimic nu se împotrivesc presupunerii că italiana, prin *porco cane* (și *porco di cane*), și româna, prin *porc de câine* [...] au putut moșteni un tipar mental și un enunț latinesc (al cărui prototip nu l-am descoperit)...”.

Fără a respinge ipoteza lui St. Dumitrăcel, considerăm că trebuie amintită chiar explicația lui Coșeriu pentru formula italiană. Savantul s-a referit în studiul *Graeca Romanica* la expresiile it. **porca l'oca, porco cane**. Cităm, *in extenso*, argumentația sa:

„Es sabido que los *nomina sacra* se evitan a menudo en las imprecaciones y maldiciones y se substituyen por palabras materialmente semejantes y, a veces, formadas precisamente con ese objeto (cf., por ejemplo, it. *Cribbio por Cristo*, fr. *parbleu por par Dieu*, etc.). En italiano aparecen, sin embargo, en dos fórmulas de maldición muy corrientes (*porca l'oca, porco cane*) las palabras *oca* «ganso» y *cane* «perro», que no tienen semejanza material con ningún *nomen sacrum*. Ahora bien, nos parece lícito relacionar este echo con una tradición griega que se nos ha conservado en el léxico de la Suda, a saber, que no debía jurarse por los nombres de los dioses, sino por nombres de animales, por ejemplo, por *el ganso, el perro, el carnero*”.

Coșeriu citează respectivul fragment din enciclopedia *Suda* (sec. X) trimițând și la alte surse antice (este invocat și Socrate) și observă că în exemplele grecești ($\chi\eta\nu$ și $Z\eta\nu$, $\chi\eta\nu$ [$\kappa\acute{\upsilon}\nu\alpha$] și $Z\eta\nu$) „existe, precisamente, esa semejanza fónica que se echa de menos en it. *oca* y *cane*. Y que las fórmulas de juramento y las de maldición se encuentran en una relación muy estrecha unas con otras, es cosa sabida (cf. engl. *to swear*, fr. *jurar* «jurar» y «maldecir»)» [31]. Ca atare, înclinăm să credem că acest *porco/a* din italiană seamănă, ca funcție, cu engl. *bloody* “blestemat”, ce se poate asocia cu orice substantiv.

4. mâță → [voinic de] rupe mâța-n două

Nici termenul *mâță* nu desemnează aici o felină („pisica”). Sintagma **a rupe mâța-n două** „a fi voinic, energic, curajos” (DEX) a fost explicată de Rodica Zafiu [32] care s-a ocupat mai ales de varianta recentă *a rupe pisica (în două)* „a lua (brusc) o decizie importantă, a se hotărî, renunțând la ezitări”, „foarte folosită, în ultima vreme, în limbajul familiar, ca și în cel publicistic și chiar politic”. Semnificația originară și evoluția expresiei devin clare în momentul în care se observă că **mâță**

„are nu mai puțin de 23 de sensuri populare și regionale, desemnând un mecanism de oprire a căruței, un cârlig de fier, un lanț, oiștea, placa de fier etc.; unul dintre cele mai răspândite înțelesuri ale sale în limba veche era de „ancoră a unei nave”.

În opinia noastră, se poate merge mai departe cu identificarea obiectului ce va fi stat la baza imaginii respective. În cazul în care nu este vorba de un tip de lanț, instrumentul în cauză trebuie să fi fost unul simetric (de pildă, un tip de „clește” - care figurează printre multiplele

semnificații ale termenului *mâță*), format din două părți egale. În acest sens, să nu uităm că un etalon al forței fizice îl reprezenta și ruperea potcoavelor (cf. personajul istoric Nicoară Potcoavă).

5. porc → a mâna porcii la jir

Expresia este analizată de St. Dumistrăcel (2001, p. 205-206), care consideră că ea provine de la o formă probabilă **a mânea porcii la jir*, sforăitul cuiva din timpul somnului „fiind comparat, inițial, cu «clefăitul» și sforăiturile de plăcere ale porcilor care *mâneau* sub un fag, mâncând jir”. Autorul își sprijină argumentația pe faptul că verbul *a mânea* ‘a rămâne, a poposi’ are și varianta *a mâna*.

După părerea noastră, explicația este neconvingătoare, întrucât neglijează o serie de elemente:

- faptul că în apărarea formei cu *a mâna* (și nu cu *a mânea*) vine însăși expresia echivalentă englezească (menționată, de altfel, și de St. Dumistrăcel) *to drive one's pigs / hogs to (the) market* (*ad litteram*: „a mâna porcii / porcii grași la târg”) ‘a sforăi’, ce se va fi constituit în împrejurări similare – caz de poligeneză.

- faptul că există variante (unele – regionale) care exclud din discuție același ipotetic verb *a mânea*. Bunăoară, Iorgu Iordan, amintind izolarea, intuiește și modul în care a luat naștere: „*Porc: a mâna porcii la jir* (Creangă) ‘a sforăi dormind’ (ironic). Se zice, mai des chiar, și **a întoarce porcii** (se subînțelege *de la jir, de la păscurt*): sforăitul este comparat cu grohăitul porcilor (de unde sensul peiorativ)” [33]. DEL (s.v. *a mâna* și *porc*), bazându-se pe DLR, tratează expresia și la *porc* și la *a mâna*: „**MÂNA a mâna** (reg. *a întoarce*) *porcii la jir* (sau *acasă, rar, la Brașov*)” (DEL, p. 387). În cercetările noastre dialectale [34] am descoperit la diverși informatori unități frazeologice (pe care le redăm în transcriere literară) precum: **a scăpa porcii / turma, a da drumul la porci**, având același sens ‘a sforăi în somn’.

- faptul că versiunea cu **a mânea** întâmpină și dificultăți de natură gramaticală. Nu credem că cineva ar fi putut spune vreodată (într-o fază inițială, ca îmbinare liberă de cuvinte) ***X a mas porcii la jir**, unde predicatul *a mas* (lăsând la o parte dezacordul) are ca subiect atât X, cât și *porcii*. Desigur, s-ar fi putut spune ***i-au mas (cuiva) porcii la jir**, după modelul frazeologismului existent **a-i mânea (cuiva) șoarecii în pânțece** “a fi foame”, numai că doar cea de-a doua expresie este firească, întrucât suferința în plan fiziologic este localizată în interiorul subiectului, pe câtă vreme, în formula ipotetică, între cauză și efect (sforăitul) este greu de întrevăzut o legătură.

- faptul că astfel de expresii idiomatice presupun o comparație în punctul de plecare. De pildă: **a se lăsa pe tânjală** „a lenevi” va fi fost inițial (fie și implicit) **a se lăsa ca bou pe tânjală; a se întoarce cu coada între picioare** provine din *a se întoarce ca câinele [sic!] cu coada între picioare* (cum găsim în cronica lui Radu Popescu: „s-au întorsu îndărăt, ca niște câini cu coadele între picioare”). Dacă s-ar fi făcut vreo legătură între „clefăitul” porcilor rămași sub un fag, mâncând jir, și sforăitul omenesc, atunci evoluția normală ar fi trebuit să fie **a mânea ca porcii la jir* → **a mânea la jir* „a sforăi”, ceea ce nu s-a întâmplat, pe cât se pare.

În consecință, respingând soluția lui St. Dumistrăcel, susținem că ar trebui acceptată o explicație mai simplă: este vorba de mișcarea rapidă a porcilor mânași / alergați, acțiune generatoare de zgomote similare sforăitului / sforăiturilor. Un om care sforăie îngrozitor alternează, de fapt, în respirație, două tipuri de zgomote: unul grav („grohăitul”) și altul acut („guițatul / vițitul”), adică tocmai ce se aude (cu exagerarea de rigoare) când se mână o turmă de porci (eventual, la jir).

6. [viperă] → a-i coace în gușă (cuiva)

Frazeologismul **a-i coace în gușă (cuiva)** nu este înregistrat de niciunul dintre dicționare. Este consemnat o singură dată, pe harta 969 din ALR, s.n., IV, în pct. 27, localitatea Glimboca, lângă Caransebeș, la echivalarea în graiuri a enunțului *i-a purtat mânie (multă vreme)*, unde informatorul a dat răspunsul: „i-am copt în gușă multă vreme”. Aparent, e o formulă ciudată, căci, la o primă evaluare, este dificil de văzut legătura dintre această îmbinare de cuvinte și sensul ‘a dușmăni’. Harta 969 mai prezintă, pe lângă *a avea ciudă / dușmănie / pică / pizmă / ură* etc. (pe cineva), *a purta sâmbetele (cuiva)* [35], și izolarea *a-i coace*

(cuiva) *turta* (pct. 791, Negreni, lângă Slatina), dar care nu prezintă nimic în comun cu expresia noastră, constituind doar un sinonim frazeologic.

Însă tot prin **gușă** se desemnează și 'bărbia reptilelor' (cf. MDA). Presupunem că în expresia în cauză avem o elipsă, ceea ce-i dovedește deja o oarecare vechime, ca întrebuițare, în acel grai. Forma sa completă trebuie să fi fost **a-i coace veninul în gușă* (cuiva), ilustrând optica celui care „tace și coace” până când răbufnește. Fără doar și poate, s-a făcut analogie între acumularea de ranchiună specifică oamenilor și veninul „distilat” în gușa viperei, reptilă ce populează respectiva regiune. O dată intuite aceste aspecte, sintagma nu mai pare bizară. Asistăm la un caz în care o credință foarte răspândită s-a materializat pe plan local într-o expresie idiomatică, proces favorizat de faptul că în zona aceea, mai mult decât în alte părți, mișună periculoasele reptile. În sprijinul ideii noastre, am oferit într-un alt loc un număr de contexte românești, vechi și recente, din care reiese comparația [36].

În plus față de cele zise atunci, tocmai pentru a demonstra unitatea universală a imaginației oamenilor dintotdeauna (altfel spus, fenomenul poligenezei) semnalăm faptul că în *Iliada* lui Homer (XII, 90-95) apare o imagine similară:

„Cum un balaur pe munți îndopat de otravă pândește / Din văgăună pe-un om și prins de turbată mânie, / Cată la el fioros și se tot vârcolește prin bortă; / Astfel și Hector, în furia-i nepotolită, l-adastă. / Stă el pe gânduri acolo.” (în trad. lui G. Murnu).

Mai mult decât atât, pentru homericul pasaj ce ne interesează aici (*βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα* - *Iliada*, XII, 94), comentatorii trimit și spre un fragment din *Eneida* (II, 471) lui Vergiliu: *coluber mala gramina pastus*.

Desigur, ne putem întreba dacă nu cumva am greșit susținând existența unui enunț nereperabil în limba română, de tipul **a (se) coace venin în gușă (de viperă)**, în care verbul *a (se) coace* este utilizat metaforic, pornind de la fapte deduse dintr-o formulare eliptică, cu atestare unică pe harta unui atlas lingvistic. Nu numai că enunțul este posibil în limba română, dar l-am și descoperit în versurile ardeleanului Lucian Blaga din poezia *Veniți lângă mine, tovarăși!*:

„Veniți lângă mine, tovarăși! E toamnă, / *se coace* / pelinul în boabe de struguri / și-n gușe de viperi veninul”.

7. **vițel** → **a se uita ca vițelul la poartă nouă**

Expresia nu este înregistrată în dicționarele noastre. Trebuie să fi fost, totuși, inițial, **a se uita ca bou' la poartă nouă** [ultimul termen - pronunțat *nouî*], cum de altfel se mai și spune încă, ceea ce înseamnă că avem de-a face cu o expresie rimată. Poate fi întâlnită și în forma înjumătățită **a se uita ca bou'** (la ceva/cineva), privirea „bovină” fiind, din perspectiva competenței elocutionale, un indiciu al prostiei sau al dificultății în înțelegere. Substituirea termenului *bou* cu *vițel* ar fi motivată (după cum ne-a comunicat profesorul St. Dumistrăcel) de o altă constatare: spre deosebire de *boul* cu experiență, *vițelul* (întors de la păscut) nu mai recunoaște curtea în care trebuie să intre, dacă între timp poarta a fost înlocuită.

NOTE

- [1] Pentru procedeul «variației sinonimizative» (termenul ne aparține), ca tehnică de creare a frazeologismelor, vezi Cristinel Munteanu, „*Sinonime frazeologice obținute prin procedeul variației sinonimizative*”, în Munteanu 2008, p. 63-76 sau Munteanu 2007, p. 148-161.
- [2] Hasdeu 1972, p. 42, dar și p. 15.
- [3] Theodor Hristea, „*Din problemele etimologiei frazeologice românești*”, în „*Limba română*” (XXXVI), 1987, nr. 2, p. 125.
- [4] Vezi Dumistrăcel 2001, p. 20. Acest dicționar reprezintă cea mai vastă și mai complexă aplicare a acestui principiu, fiind analizate aici „biografiile” a (cel puțin) 300 de expresii românești.
- [5] Vezi, și pentru alte exemple, Hristea, *art. cit.*, p. 125-130.
- [6] Vezi Dumistrăcel, *op. cit.*, p. 314-316.
- [7] Theodor Hristea, „*Introducere în studiul frazeologiei*”, în Hristea 1984, p. 148.

- [8] Eugenio Coseriu, „*¿Arabismos o romanismos?*”, în Coseriu 1977a, p. 62: “Pues bien, un problema etimológico es, precisamente, un problema histórico y, por lo tanto, el recurrir a la poligénesis, lejos de ser, como tan a menudo se piensa, un modo de *resolverlo*, es sólo un modo de *plantearlo*: no constituye explicación histórica, sino mera operación previa de separación de áreas; simplemente se divide un problema a primera vista único en varios problemas históricos independientes (o provisionalmente independientes), que luego se plantearán en particular para cada una de las áreas que se hayan deslindado”.
- [9] Tiktin, H. (1998). *Dicționar Român - German*, vol. I (A-C) [ediție anastatică, după ediția din 1903]. București: Ed. Paideia, p. 258-259.
- [10] Vezi și formula interogativă *Cal verde și arman cuminte ai mai văzut?* (în Niculiță-Voronca, Elena [1998]. *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. II, Iași: Polirom, p. 153).
- [11] Vezi Dumistrăcel, *op. cit.*, p. 68-70.
- [12] Vezi, pentru aceasta, Cristinel Munteanu, „*Oameni și cai (de la Marin Preda citire)*”, în „*Limba română*”, Chișinău, anul XVII, nr. 10-12, 2007, p. 52-59.
- [13] Vezi Cristinel Munteanu, „*Tehnica utilizării frazeologismelor expresive*”, în „*Limba română*”, Chișinău, anul XVI, nr. 7-9, 2006, p. 150-158 sau Munteanu 2007, p. 123-128.
- [14] Cf. Munteanu 2007, p. 199-200.
- [15] Ioana Vintilă, „*Observații asupra expresiilor rimate*”, în „*Limba română*” (București), 1963 (XII), nr. 2, p. 171-176.
- [16] Eugeniu Coșeriu, „*Creația metaforică în limbaj*”, în Coșeriu 2009, p. 170.
- [17] Eugeniu Coșeriu, „*Logica limbajului și logica gramaticii*”, în Coșeriu 2009, p. 275.
- [18] Coseriu 1992, p. 145.
- [19] Iată o serie de citate care, în evoluție cronologică, arată preferința lui Coșeriu pentru astfel de asocieri, aduse mai ales ca niște contra exemple la solidaritățile lexicale: „*fuerte como un buey [...], paciente como un buey*, etc. son sintagmas probables; en cambio, *verde como un buey* es improbable, ya que no se conocen bueyes verdes” (Eugenio Coseriu, *Introducción al estudio estructural del lexico* [1964/1966], în Coseriu 1977b, p. 106); „*azul* es menos probable que *blanco* como determinación sintagmática de *caballo...*” (*ibid.*, p. 141); “Por otra parte, las sintagmas como *caballo verde*, *caballo azzurro* son, probablemente, menos frecuentes que *caballo blanco (sauro, bigio, leardo, etc.)*, ya que en nuestra experiencia extralingüística no encontramos normalmente caballos verdes y azules. Pero si se conocen tales caballos, por ejemplo, caballos pintados (que son reales por lo menos en la misma medida en la que lo son los caballos que se pueden cabalgar), no hay ninguna dificultad en llamarlos, precisamente, *cavalli verdi* y *cavalli azzurri*.” (Eugenio Coseriu, *Las solidaridades léxicas* [1967], în Coseriu 1977b, p. 160). Despre exemplele cu *caballo verde* și *caballo azul*, vezi, de același autor, și *Las estructuras lexemáticas* [1968], în *op. cit.*, p. 184; „Seguramente hablamos raras veces de *caballos verdes* o *azules*, porque no conocemos tales caballos en la realidad extralingüística. Ahora bien, desde el punto de vista de la lengua las expresiones *caballo verde* y *caballo azul* no son en absoluto desviaciones. Las utilizamos sin más, cuando se crean caballos así – por ejemplo en la pintura -. Los caballos de Paul Gauguin son, naturalmente, *caballos verdes*, y los caballos de Franz Marc son *caballos azules*. No tenemos dificultad alguna en utilizar tales expresiones.” (Coseriu 1992 [vers. orig. în germană în 1988], p. 242).
- [20] Brâncuș, Grigore (2004). *Istoria cuvintelor*. București: Ed. Fundației României de Mâine, p. 49-50.
- [21] Șăineanu, Lazăr (1978). *Basmelor române: în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice* (Ediție îngrijită de Ruxandra Niculescu, Prefață de Ovidiu Bîrlea). București: Ed. Minerva, p. 360.
- [22] Pentru limba română, mai ales pentru calcuri, o demonstrează, în special, cartea de referință a lui Eugen Munteanu (2008). *Lexicologie biblică românească*. București: Ed. Humanitas. Cu privire la transpuneri, o tratare aparte (și în legătură cu subiectul nostru) o necesită expresia, de sorginte biblică, *când va trece cămila prin urechile acului* [eniciodată]. Stelian Dumistrăcel o discută, apreciind că „pe terenul limbii române s-au încrucișat termenii *cămil(ă)* [funie, frânghie] (din gr. *κάμηλος*) și *cămilă* [patruped bactrian] (preluat din slavă, dar tot de origine grecească, *καμήλα*), cel de al doilea termen însă un termen savant” (Dumistrăcel 2001, p. 87). Lingvistul ieșean (St.D.) trimite la *Tetraevanghelul* de la 1574 și la textul *Bibliei* de la 1648 [sic!] (Matei, 19: 24), surse pe care DA (I/II) le citează pentru a ilustra / atesta semnificația [patruped] a cuvântului *cămilă*. Totuși, atragem atenția că versetul respectiv din Matei („Dară iar vă zic voao mai lesni iaste cămilei pre în ureachea acului a treace...”) este glosat astfel de traducătorii NT de la Bălgrad (1648): „cămila să zice că-i funea corabii iar [= dar] în cest loc să înțeleage cămila [adică să se înțeleagă [bactrianul], n.n.

- C.M.]” (cf. Țepelea, Gabriel [1994]. *Pentru o nouă istorie a literaturii și culturii române vechi*. București: Ed. Tehnică, p. 117). În consecință, în aceeași glosă, ca omonime, găsim atestați ambii termeni.
- [23] Îi mulțumim și aici Profesorului Eugen Munteanu de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași pentru amabilitatea cu care a răspuns solicitării noastre de a ne furniza toate contextele din versiunile românești ale Bibliei care ne-au interesat, de la primele traduceri până la edițiile actuale.
- [24] Pentru o analiză aprofundată, din perspectiva istoriei religiilor, a culorii cailor biblici din *Apocalipsă* (puși în corespondență și cu caii din cap. *Zaharia*), vezi Pierre Sauzeau & André Sauzeau, „*Les chevaux colorés de l'«Apocalypse»*”, în „*Revue de l'histoire des religions*”, 1995, vol. 212, nr. 3, p. 259-298 și Idem, „*Les chevaux colorés de l'«Apocalypse»*. II: *Commentaires, iconographie et légendes de l'Antiquité au Moyen Age*”, în „*Revue de l'histoire des religions*”, 1995, vol. 212, nr. 4, p. 379-396. Specialiștii francezi s-au ocupat și de reprezentările cailor apocaliptici în iconografie – un argument în plus pentru identificarea eventualelor cai verzi pe... pereții bisericilor.
- [25] Cristinel Munteanu, „*O expresie regională rară: a-i coace în gușă (cuiva)*”, în (2005) *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*. Timișoara: Ed. Universității de Vest, p. 392.
- [26] Berg, I. (2003). *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*. București: Ed. Vestala, p. 60. Ar părea, în primă instanță, că Berg preferă explicația lui Iuliu Zanne, după care expresia s-ar fi născut „din comparația cu mugurul viței de vie, care se numește căpușă și începe a se deschide de cum se dezgroată vița. Gura omului care și ea se deschide sinceră, la lumină, se aseamănă deci cu căpușa viței de vie”. Însă tot el adaugă sceptic: „Un înveliș poetic pentru o deprindere destul de prozaică”.
- [27] St. Dumistrăcel, „*Gușă și căpușă*”, în ziarul „*Lumina*” (Iași) din 13 febr. 2008.
- [28] Brâncuș, Grigore (1983). *Vocabularul autohton al limbii române*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, p. 56-58.
- [29] Etimologia populară poate fi întâlnită și în explicațiile lingviștilor, lucru remarcat și de Pușcariu (care a oferit, totuși, o astfel de soluție chiar în cazul lui *căpușă*): „...nici filologii nu scapă de false interpretări etimologice. Astfel, pe *perucă* mulți îl pun în legătură cu *păr*; pe *patrulă* cu *patru*; iar pe *arzuliu* (turc. *arzulü* [doritor]) cu *a arde*” ([1976]. *Limba română I. Privire generală*. București: Ed. Minerva, p. 17).
- [30] Vezi Cristinel Munteanu, „*Acuitate auditivă în expresii idiomatice românești*”, în „*Limba română*”, Chișinău, anul XIX, nr. 5-6, 2009, p. 94-101 (sau <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=393>).
- [31] Coseriu 1977a, p. 160-161.
- [32] Rodica Zafiu, „*A rupe pisica...*”, în „*România literară*”, 2006, nr. 45.
- [33] Iordan, Iorgu (1975). *Stilistica limbii române* (ediția a II-a). București: Ed. Științifică, p. 296.
- [34] Concretizate într-o lucrare de licență, *Graiul satului Torcești*, susținută în 2001 la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.
- [35] Pentru nașterea acestei expresii dintr-o practică de magie homeopatică, vezi Cristinel Munteanu, „*Cuvântul sâmbătă în expresii idiomatice românești*”, în „*Analele Universității «Dunărea de Jos» Galați*”, fascicula XIII, 2001, p. 114-118.
- [36] Vezi Cristinel Munteanu, „*O expresie regională rară: a-i coace în gușă (cuiva)*”, în (2005) *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*. Timișoara: Ed. Universității de Vest, p. 389-395.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Atlasul lingvistic român*, serie nouă [= ALR, s.n.], sub conducerea lui Emil Petrovici. București, vol. II, 1956; vol. III, 1961; vol. IV, 1965; vol. V, 1966.
- Candrea, I.-Aurel; Adamescu, Gh. [1926-1931]. *Dicționarul enciclopedic ilustrat* [= CADE]. București: Ed. „Cartea Românească”.
- Coseriu, Eugenio (1977a). *Estudios de lingüística románica*. Madrid: Editorial Gredos.
- Coseriu, Eugenio (1977b). *Principios de semántica estructural*. Madrid: Editorial Gredos.
- Coseriu, Eugenio (1992). *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*. Madrid: Editorial Gredos.
- Coșeriu, Eugeniu (2009). *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală* (Antologie, argument și note de Dorel Fînar). Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Duda, Gabriela; Gugui, Aglaia; Wojcicki, Marie Jeanne (1985). *Dicționar de expresii și locuțiuni ale limbii române* [= DEL]. București: Ed. Albatros.
- Dumistrăcel, Stelian (2001). *Pînă-n pânzele albe*. [Dicționar de] *Expresii românești. Biografii – motivații* (ediția a II-a, revăzută și augmentată). Iași: Ed. Institutul European.

- Hasdeu, B.P. (1972). *Etymologicum Magnum Romaniae* (ediția Grigore Brâncuș), vol. I. București: Ed. Minerva.
- Hristea, Theodor (coord.) (1984). *Sinteze de limba română* (ediția a III-a). București: Ed. Albatros.
- MDA (2001-2003). [Academia Română] *Micul dicționar academic*. Vol. I-IV. București: Ed. Univers Enciclopedic.
- Munteanu, Cristinel (2007). *Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale*. Pitești: Ed. Independența Economică.
- Munteanu, Cristinel (editor) (2008). *Discursul repetat între alteritate și creativitate. Volum omagial Stelian Dumistrăcel*. Iași: Ed. Institutul European.

ABSTRACT

Our paper aims to point out new things regarding the origin of some Romanian idioms concerning the animal kingdom. In some cases, we will disapprove of the explanations given in dictionaries and/or reference papers, while suggesting original solutions, in some others – we will confirm the ones already given. We were mainly interested in idioms such as: [a visa / a umbla după] cai verzi pe pereți; a mâna porcii la jir; ce-i în gușă și-n căpușă; a auzi câinii în Giurgiu; voinic de rupe mătă în două etc. What is more, we were interested in drawing some observations concerning the research methodology of the origin of these idioms, especially from the point of view of their form (such as the rhymed idioms).